

Ville Parkkari

Murha vs. tappo

Rajanvedon perustelut Korkeimman oikeuden ratkaisuihin vuosina 2000–2004

1. Rajanvedon merkitys

Tahallista henkirikoksista eli taposta ja murhasta tuomitut henkilöt muodostavat merkittävän osan pitkää vankeusrangaistusta suorittavista vangeista.¹ Väkivaltarikoksista tuomiotaan suorittavien vankien lukumäärä on ollut viime vuosina kasvussa.²

Tapon ja murhan välinen rajanveto on ainakin rikoksentekijän kannalta erityisen merkityksellinen. Tapon rangaistusasteikko on vankeutta 8–12 vuotta. Jos tekoon tai tekijään tulee sovellettavaksi rikoslain (RL) 6 luvun 8 §:n 1 momentin rangaistusasteikon lieventämisperuste, on rangaistus mitattava asteikolta vankeutta 14 päivää – 9 vuotta. Jos teko on tehty alentuneesti syntyneenä (RL 3 luku 4 § 3 momentti) rangaistusasteikko on vankeutta 14 päivää – 12 vuotta (RL 6 luku 8 § 3 momentti). Tosin lain rikoslain muuttamisesta 515/2003 esitöissä korostetaan, että alentunutta syyntakeisuutta tulisi edelleen pitää, tiettyjä poikkeuksellisia tapauksia lukuun ottamatta, perusteena rangaistuksen lieventämiseen.³

Murhasta on säädetty rangaistukseksi vain elinkautinen vankeusrangaistus.⁴ Rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin mukaisten rangaistusasteikon lieventämisperusteiden

¹ Rikosseuraamusviraston tilaston mukaan 1.5.2003 vankeusvangeista 18,7 % oli tuomittu henkirikoksesta tai sen yrityksestä. Yllättävää kyllä naisvangeista vielä suurempi osuus eli peräti 27,4 % prosenttia oli tuomittu henkirikoksesta tai sen yrityksestä. Tilastokeskuksen tilaston 15.4.2004 mukaan poliisin tietoon tulleiden tahallisten henkirikosten tapon, murhan ja surman vuosittaiset määrät ovat pysytelleet varsin tasaisina vuosina 2000–2003 keskiarvon ollessa noin 134 henkirikosta vuodessa. Vuonna 2004 henkirikosten määrä oli poliisin tilaston mukaan 148. Nähtäväksi jää onko henkirikosten määrä kääntynyt nousuun esimerkiksi keväällä 2004 toteutetun alkoholin hintojen merkittävän alentamisen ja tuontirajoitusten poistamisen vuoksi, vai onko kyse vain sattumanvaraisesta vuosittaisesta vaihtelusta. Rikoslain 21 luvun 3 §:n mukaisesta surmasta ja 21 luvun 4 §:n mukaisesta lapsensurmasta on tuomittu vuosittain vain muutamia tekijöitä.

² Rikosseuraamusviraston tiedote 15.4.2004.

³ HE 44/2002 vp. s. 204.

⁴ Rikoslain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen valmistelun yhteydessä ehdotettiin hallituksen esityksessä (HE 94/1993 vp. s. 93) murhalle vaihtoehtoisena rangaistuksena määräaikaisen vankeusrangaistuksen enimmäismäärää 12 vuotta vankeutta. Eduskunnan lakivaliokunta ei kuitenkaan asettanut kannattamaan ehdotusta (LaVM 22/1994 vp. s. 11) viitaten tuleviin muutoksiin ehdonalaisen vapauden

soveltuessa on rangaistukseksi tuomittava vankeutta asteikolta 2 vuotta – 12 vuotta. Alentuneesti syyntakeinen tekijä voidaan tuomita myös elinkautiseen vankeusrangaistukseen, jolloin rangaistusasteikko olisi siis vankeutta 2 vuotta – elinkaudeksi.

Viime vuosina mielentilatutkimuksissa on tapahtunut merkittävää syyntakeisuus-kannanottojen kiristymistä.⁵ Yhä harvempi syytetty katsotaan alentuneesti syyntakeiseksi tai syyntakeettomaksi. Näin ollen murhan ja tapon rangaistusasteikkojen erot ovat korostuneet. Käytännössä murhasta voi seurata lähes kolme kertaa ankarampi vapaudenmenetys kuin taposta. Täydessä ymmärryksessä tehdystä taposta tuomitaan keskimäärin 10 vuoden vankeusrangaistus.⁶ Taposta tuomitulla on mahdollisuus päästä ehdonalaiseen vapauteen kun hän on suorittanut rangaistuksesta kaksi kolmannesta. Jos tuomittu ei ole rikoksen tekopäivää edeltäneiden kolmen vuoden aikana ollut rangaistuslaitoksessa suorittamassa vankeusrangaistusta eikä eristettynä pakkolaitokseen, ehdonalaiseen vapauteen voi päästä suoritettuaan puolet tuomitusta rangaistuksesta. Elinkautisen vankeusrangaistuksen murhasta saanut rikosentekijä voi vapautua vain tasavallan presidentin armahduksella. Keskimääräinen elinkautisesta rangaistuksesta vankeudessa suoritettavan osuuden pituus on vaihdellut eri aikoina.⁷ Viime vuosina aika on kuitenkin pidentynyt esimerkiksi 1980-luvun noin 11 vuodesta tämän päivän noin 14–15 vuoteen. Näin ollen taposta tuomittu rikosoikeudellisesti ensikertalainen voi vapautua ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksesta noin viisi vuotta, mutta elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomittu saattaa vapautua suoritettuaan rangaistuksesta lähes 15 vuotta.

Edellä todetulla konkreettisen rangaistuksen pituuden erolla on myös suuri kriminaalipoliittinen merkitys, mistä syystä tuomioistuinten murhan ja tapon rajanvetoa koskevat ratkaisut herättävät silloin tällöin myös oikeuspoliittista keskustelua. Edellä todettu syyntakeisuusarvioinnin kiristyminen on osaltaan vaikuttanut elinkautisvankien määrän huomattavaan kasvuun.⁸ Tämä on ollut omalta, tosin pieneltä, osaltaan vaikuttamassa keskivankiluvun nousuun vuosituhannen vaihteen jälkeen.⁹

Murhan ja tapon välisen rajanvedon merkityksellisyys on todennäköisesti ollut vaikuttamamassa siihen, että korkein oikeus on varsin usein myöntänyt valitusluvan näissä asioissa. Useissa tapauksissa korkein oikeus on myös muuttanut hovioikeuden ratkaisua. Useasta ratkaisusta on äänestetty. Näin ollen murhan ja tapon välistä rajanvetoa koskevien ratkaisujen tarkastelu antaa hyvän lähtökohdan arvioida korkeimman oikeuden rikosasioissa käyttämiä perustelumetodeja ja perustelujen kehitystä.

---

edellytyksissä. Kriminaalipoliittisten asenteiden kiristyttyä 1990-luvun lopulta lähtien ja rangaistus-käytännön ankaroiduttua ei keskustelua murhan rangaistusasteikon lieventämisestä ole enää käyty.

⁵ Wagner-Prenner s. 351.

⁶ Lappi-Seppälä s. 560.

⁷ Lappi-Seppälä s. 138.

⁸ Elinkautisvankien määrä on kasvanut voimakkaasti 1990-luvun alkupuolen keskimäärin noin kolmestakymmenestä vangista. Rikosseuraamusviraston tiedotteen 9.6.2004 mukaan elinkautisvankeja oli 1.5.2004 yhteensä 103.

⁹ Keskivankiluku on kasvanut tasaisesti vuodesta 1999 lukien. Vuoden 1999 alussa vankiloissa oli yhteensä 2772 vankia ja rikosseuraamusviraston tiedotteen 9.6.2004 mukaan 1.5.2004 vankien lukumäärä oli yhteensä noin 3700.

2. Rikoslain 21 luvun 1 ja 2 §

Tapon ja murhan tunnusmerkistöt ovat rikoslain 21 luvun 1 ja 2 §:ssä.

Rikoslain 21 luvun 1 §:

Tappo. Joka tappaa toisen, on tuomittava *taposta* vankeuteen määräajaksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi.
Yritys on rangaistava.

Rikoslain 21 luku 2 §:

Murha. Jos tappo tehdään
1) vakaasti harkiten,
2) erityisen raa'alla tai julmalla tavalla,
3) vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tai
4) tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimensa vuoksi
ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *murhasta* vankeuteen elinkaudeksi.
Yritys on rangaistava.

Nykyisin voimassa olevat rikoslain 21 luvun säännökset henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista sisältyivät rikoslain kokonaisuudistuksen toiseen vaiheeseen, jonka osalta hallituksen esitys eduskunnalle annettiin vuonna 1993 (HE 94/1993 vp.). Eduskunnan lakivaliokunta antoi uudistuskokonaisuudesta lausuntonsa vuonna 1994 (LaVM 22/1994 vp.) ja laki rikoslain muuttamisesta (578/1995) tuli voimaan 1.9.1995.

Rikoslain 21 luku oli uudistettu jo vuonna 1969. Tuolloin tehdyt muutokset olivat merkittäviä. Teon törkeys tuli arvioitavaksi tekohetken olosuhteiden mukaisesti ja henkirikossäännökset rakennettiin puhtaan tahallisuusvastuun varaan.¹⁰ Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä rikoslain 21 lukuun ei tehty muita merkittäviä muutoksia kuin kvalifioitujen tekemuotojen kvalifiointiperusteiden muuttaminen tyhjentäväksi.¹¹ Lisäksi edellytettiin kokonaisharkintaa teon törkeyden osalta. Tämä vastasi rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttua peruslinjausta.¹² Vuoden 1969 uudistuksessa kvalifiointiperusteiden luettelo rikoslain 21 luvun 2 §:ssä ei ollut tyhjentävä mikä ilmeni suoraan lain sanamuodosta ”...tai muissa tapauksissa..., pidettävä erityisen törkeänä...”. Sinänsä kvalifiointiperusteita ei vuoden 1995 uudistuksen yhteydessä merkittävästi muutettu. Rangaistusasteikot säilyivät myös ennallaan lukuunottamatta erittäin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdyn tapon rangaistusasteikkoa. Tapon osalta tämä alempi asteikko 4–12 vuotta vankeutta poistettiin. Rikoslain 21 luvun 3 §:ään kirjattiin kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdyn tapon

¹⁰ Lappi-Seppälä – Nuutila: Rikosoikeus 1999 s. 413.

¹¹ Matikkala s. 14, HE 94/1993 vp. s. 92.

¹² HE 94/1993 vp. s. 14.

eli surman rangaistussäännös ja rangaistusasteikkoa alennettiin jonkin verran vuoden 1969 lakiin verrattuna eli 4–10 vuodeksi vankeutta. Vuoden 1995 jälkeen tahallisia henkirikoksia koskeviin säännöksiin ei ole tehty muutoksia vaikkakin tiettyjä vaatimuksia tähän suuntaan onkin esitetty.¹³ Jäljempänä kuvatut korkeimman oikeuden ratkaisut on siis annettu tilanteessa, jota ei ole edeltänyt lainsäädännön muutoksia ja jossa on ollut hyödynnettävissä jo varsin pitkältä ajalta murhan ja tapon välistä rajanvetoa käsitteleviä korkeimman oikeuden prejudikaatteja.¹⁴

3. Korkeimman oikeuden ratkaisut

Vuosina 2000–2004 korkein oikeus on antanut yhteensä 10 julkaistua ratkaisua, joissa on käsitelty murhaa tai tappoa tai näiden yritystä. Näistä ratkaisuista ratkaisut KKO 2000:63, KKO 2002:124, KKO 2004:16 eivät sisällä rajanvetoa murhan ja tapon välillä. Ratkaisussa KKO 2002:3 rajanvetoa on käyty vain käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa. Tämän kirjoituksen näkökulmasta mielenkiintoisia ovat korkeimmassa oikeudessa vedetyn rajanvedon sisältävät ratkaisut KKO 2000:3, KKO 2000:29, KKO 2003:53, KKO 2004:57, KKO 2004:63, KKO 2004:80 ja KKO 2004:119.

Julkaistujen ratkaisujen lisäksi korkein oikeus on vuosina 2000–2004 antanut yhden julkaisemattoman ratkaisun, jossa on kyse murhan tai tapon välisestä rajanvedosta. Tämä ratkaisu on annettu 28.11.2001 nro 2508 (diaarinumero R 2000/869).

4. Käytetyt perustelut

4.1. Metodeista yleensä

Perustuslain 21 § takaa jokaiselle oikeuden saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa ja saada asiastaan perusteltu päätös.

Käsitykset tuomion perusteluiden tarpeellisesta tai riittävästä laajuudesta ja laadusta ovat vaihdelleet. Suomalaisten tuomioistuinten tapa perustella tuomionsa on pitkän kehityksen tulos. Perustelut ovat pitkään olleet niukkoja ja erityisesti tämä on korostunut ylempien oikeusasteiden tuomioiden osalla.¹⁵ Suomen liittyminen Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen vuonna 1990 on ollut omiaan korostamaan tuomion perustelemisen merkitystä. Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuimen oikeus-

¹³ Katso jäljempänä professori Terttu Utraisen mielipidekirjoituksesta todettu.

¹⁴ Myös niin sanotun vanhan lain aikaiset prejudikaatit ovat käyttökelpoisia harkittaessa esimerkiksi kysymystä siitä, milloin surmaamista on in concreto pidetty erityisen törkeänä kuten Matikkala (s. 56) toteaa.

¹⁵ Sakari Laukkanen on teoksessaan *Selvä ja täsmällinen tuomio* (s. 24–40) käsitellyt laajasti perustelut ja koskevan lainsäädännön ja tuomioiden kirjoitustavan kehitystä.

käytännön kautta on tullut selväksi, että oikeus- ja näyttökysymysten perusteleminen on osa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan edellyttämää oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä.¹⁶ Vuonna 1993 toteutettu alioikeusuudistus riita-asioiden osalta ja vuonna 1997 toteutettu rikosasioiden käsittelyn uudistaminen ovat vaikuttaneet tuomioiden perusteleamiseen. On huomattava, että vasta noiden uudistusten yhteydessä säädettiin lailla velvollisuus perustella tuomioistuimen todistusharkinta.¹⁷ Jo 1990-luvulle tultaessa oli kuitenkin selvää, etteivät niin sanotut ”on katsottava” perustelut, jotka jättävät ratkaisun todelliset perustelut näkymättömiin, täytä asianmukaisten perustelujen kriteereitä.¹⁸

Viime vuosikymmeninä on oikeustieteellisessä tutkimuksessa ja oikeuskirjallisuudessa tuotu esiin lukuisia metodeja näyttö- ja oikeuskysymyksiä koskevien perustelujen kirjoittamisesta. Metodilla tässä yhteydessä tarkoitetaan lähinnä tietynlaista tapaa, jota tuomioistuin käyttää perustellessaan tuomiota. Esimerkkinä voidaan mainita Christian Diesenin hypoteesimetodi.¹⁹ Diesenin metodin ydin on metodin soveltamisvaiheen nelivaiheinen kysymyksenasettelu. Ensinnäkin on kysyttävä, onko syyttäjä esittänyt prima facie riittävän näytön kaikista tunnusmerkistön mukaisista oikeustosi-seikoista. Kielteinen vastaus johtaa luonnollisesti syytteen hylkäämiseen. Toiseksi on kysyttävä voidaanko syytteen teonkuvaukselle esittää relevantteja vaihtoehtoisia tapahtumahypoteeseja. Jos ei voida on syyte näytetty toteen. Jos vaihtoehtoisia tapahtumahypoteeseja voidaan esittää, on kysyttävä kolmanneksi voidaanko relevantti vaihtoehtoinen tapahtumahypoteesi eliminoida. Jos eliminointi ei ole mahdollista on vielä esitettävä neljäs kysymys; aiheuttaako vaihtoehtoinen tapahtumahypoteesi järkevän epäilyn syytetyn syyllisyydestä. Jo tässä on syytä todeta, että Diesenin hypoteesimetodia ei ole tunnistettavissa nyt tarkasteltavissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa.

Toisena esimerkkinä perustelumeteodeista voidaan mainita pro & contra -metodi, jota Virolainen ja Martikainen esittelivät vuonna 2003 ilmentyneessä kirjassaan. Metodi nähdään ikään kuin synteesisinä arviointimethodista, dialogimethodista, oikeustieteellisestä methodista ja punnintamallista,²⁰ joita pro & contra argumentaatio yhdistää ja jotka täyttävät perustelujen rationaalisen hyväksyttävyyssriteerin.²¹ Strömbergin metodijaottelun mukainen arviointimethodi painottaa tietyn säännöksen sovelta-

¹⁶ Pellonpää s. 326–327.

¹⁷ Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 4 §:n (165/1998) ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n (165/1998) perusteella tuomioistuimilla on velvollisuus selostaa, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

¹⁸ Ks. esimerkiksi Aarnio 1993 s. 258 ja Virolainen s. 131, Virolainen – Pölönen s. 431 ja Huovila s. 1–2. Kehitys on kuitenkin jo alkanut ainakin 1970-luvulla näyttökysymysten perustelujen osalta, kuten Olavi Heinonen toteaa (Heinonen: LM 1980 s. 334). Vasta 1980-luvulla korkein oikeus alkoi palauttaa juttuja näyttökysymyksen perustelemattomuuden vuoksi (Virolainen: Matkalla pohjoiseen s. 479). Tärkeä merkitys kehityksen vauhdittajana on ollut myös Aulis Aarnion 1980-luvulla julkaisemilla lukuisilla tuomion perustelemista koskeneilla kirjoituksilla.

¹⁹ Metodiaan Diesen esittelee teoksessaan *Bevisprövning i brottmål* s. 120–148.

²⁰ Virolainen – Martikainen s. 141.

²¹ Perustelu on rationaalisesti hyväksyttävä, jos perusteluauditorion rationaalisesti harkitsevien jäsenten enemmistö voi hyväksyä perustelun lopputuloksen.

misedellytysten ja soveltamistavan avointa pohdintaa perusteluissa. Tuomioistuimen on myös selvitettävä, miksi se on hylännyt jonkin vaihtoehtoisen ratkaisun.²² Dialogimetodi, joka esiintyy Peczenikin metodijaottelussa, painottaa perustelujen dialogiluonnetta. Perusteluissa on ilmoitettava sekä lopputulosta tukevat että sitä vastaan puhuvat seikat. Lisäksi on perusteltava, miksi lopputulosta tukevat seikat on katsottu painavammiksi kuin sitä vastaan puhuvat seikat. Perzenic on jaottelussaan tuonut esiin myös oikeustieteellisen metodin, joka perustuu siihen, että lopputulosta tukevat seikat muotoillaan siten, että ratkaisu seuraa niistä loogisesti. Myös tässä metodissa esitetään ratkaisua vastaan puhuvat seikat avoimesti perusteluissa ja pyritään selkeään kysymyksenasetteluun ja siihen nojaavaan pro et contra-argumentointiin.²³ Punnintamallissa on kysymys oikeusperiaatteiden, jotka nähdään oikeussäännöistä poiketen eriasteisesti noudatettavina optimointikäskynä, noudattamisen perusteiden avoimesta julkituodusta punninnasta, joka ilmenee tuomioistuimen perusteluista tilanteessa, jossa ratkaistavana olevaan kysymykseen liittyy useampia eri suuntiin vaikuttavia oikeusperiaatteita.²⁴ Virolainen ja Martikainen lähtevät siitä, että myös punnintamallissa on kyse itse asiassa pro et contra -argumentaatiosta.

Pro et contra -perustelumetodi voidaan siis pelkistää lähtökohdaltaan jo Aarnion esiin tuomaan regulatiiviseen periaatteeseen. Ratkaisu on perusteltava siten, että mahdollisimman moni rationaalisesti harkitseva oikeusyhteisön jäsen voisi kaikki asianhaarat huomioon ottaen ratkaisun hyväksyä. Tämä edellyttää, että perustelut ovat seikkaperäiset, informaatioltaan avoimet ja perustuvat tarvittaessa pro et contra -argumentaatioon. Perustelujen kieleltä ja retoriikalta edellytetään selkeyttä ja ymmärrettävyyttä.

Eri maiden tuomioistuinten toiminta ja käyttämät perustelumetodit ovat sidoksissa kyseisen maan oikeuskulttuuriin ja oikeushistorialliseen kehitykseen. Voidaan puhua eroista perustelukulttuureissa. Yhdeksän maan korkeimman oikeuden perustelumetodien eroja prejudikaattien sisältämien oikeuskysymysten perusteluissa on tutkittu 1980-luvulla niin sanotussa ”Bielefelder Kreis” -tutkimusryhmässä. Vertailun maat, jotka edustivat hyvin eri oikeuskulttuureja, olivat Argentiina, Saksa(n liittotasavalta), Suomi, Ranska, Italia, Puola, Ruotsi, Englanti ja Yhdysvallat. Ryhmä julkaisi tutkimuksensa nimeltä *Interpreting Statutes* vuonna 1992.²⁵ Tutkimuksessa perustelutyyliä jaettiin kahteen pääryhmään.²⁶ Kussakin ryhmässä oli eritelty kahdeksan keskeistä ryhmää määrittävää perustelujen ominaisuutta, jotka samalla muodostavat vastinparin vertailuryhmän vastaavan kohdan kanssa. Ryhmä A edusti selkeästi loogisen syllogismin opille rakentuvaa perustelua, jossa ei tuoda avoimesti esiin säännösten tulkinnanvaraisuutta ja useamman mahdollisen ratkaisun mahdollisuutta. Niukat perustelut sisältävät runsaasti legalistista, teknistä ja byrokraattista kieltä. Perustelut nojaavat pitkälti formaalisiin

²² Strömberg s. 184–192.

²³ Peczenik s. 338–340.

²⁴ Virolainen – Martikainen s. 135–139.

²⁵ Tutkimusta ja sen tuloksia on selostettu esimerkiksi Virolaisen ja Martikaisen teoksessa *Pro et Contra* s. 142–148 ja Aarnio kirjoituksessaan *Oikeussäännöksiä tulkitsemassa*.

²⁶ Virolainen – Martikainen s. 146.

argumentteihin eikä tuomioistuinten oikeutta luovaa roolia tunnusteta. Toisen ääripään muodostaa ryhmä B, jossa avoimesti tunnustetaan säännösten tulkinnanvaraisuus, usean eri ratkaisuvaihtoehdon mahdollisuus ja tuomioistuimen oikeutta luova arvovalintoja sisältävä rooli. Laajat ja seikkaperäiset perustelut eivät ole syllogistiset vaan diskursiiviset rakentuen materiaalisille argumenteille ja dialogille. Tutkimukseen Suomen osuuden kirjoittanut Aulis Aarnio totesi jo vuonna 1993 Suomen korkeimman oikeuden olevan liikkeessä kohti mallia B ja jo etääntyneen mallin A mukaisista syllogistisista perusteluista.²⁷

Vallitsevana metodina suomalaisissa tuomioistuimissa ja korkeimmassa oikeudessa ei ole tällä ja viime vuosikymmenellä ollut loogisen syllogismin muotoon puettu perustelu. Seuraavassa käydään läpi vuosilta 2000–2004 korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteluja murhan ja tapon välisestä rajanvedosta pyrkien analysoimaan, mikälaiseen kehitysvaiheeseen perustelujen metodologiassa on vuosituhannen vaihteen jälkeen edetty huomioiden tarkastelun kohteena olevan oikeudellisen ongelman erityispiirteet.

4.2. Korkeimman oikeuden ratkaisu 2000:3

Kyseessä on paljon julkisuutta saanut henkirikos, jossa mieshenkilö tappoi juhannuksena kesäasunnolla lukuisilla veitseniskuilla avovaimonsa ja 2, 3 ja 7-vuotiaat lapsensa. Korkein oikeus on tuomionsa perusteluissa todennut ensiksi tosiseikoista, kuinka monta kertaa kutakin rikoksen uhria oli veitsellä lyöty ja tämän jälkeen viitannut hovioikeuden perusteluihin teon erityisen raakuuden ja julmuuden sekä kokonaistörkeyden osalta. Korkein oikeus ei siis ole rakentanut itsenäisiä omia perusteluja murhan ja tapon välisestä rajanvedosta. Korkein oikeus on ainoastaan hovioikeuden ratkaisussa todettujen seikkojen lisäksi todennut, ettei teon rikosoikeudellisen arvioinnin kannalta ole merkitystä sillä, missä vaiheessa kukin uhreista on menettänyt tajuntansa ja ovatko lyönnit tapahtuneet yhtäjaksoisesti vai onko tekijä kertomallaan tavoin myöhemmin palannut varmistamaan uhrien kuoleman.

Korkeimman oikeuden perusteluista ei ilmene tekijän kertomuksen sisältöä muutoin kuin siltä osin kun korkein oikeus on tekijän kertomaan viitannut. Hovioikeus totesi ratkaisussaan teon arvioinnin murhaksi perustuvan teon kohdistumiseen samassa tilaisuudessa useisiin perheenjäseniin ja erityisesti puolustuskyvyttömiin lapsiin. Erityisesti hovioikeus otti huomioon lukuisien veitseniskujen ja uhrien torjuntavammojen perusteella tekijän määrätietoista surmaamispyrkimystä osoittavan tekotavan. Perusteluissa mainitaan lisäksi, ikään kuin määrätietoisesta surmaamispyrkimyksestä erillisenä, uhrien kuolemasta varmistuminen. Hovioikeus katsoi näillä perusteilla, että teot oli tehty erityisen raavalla ja julmalla tavalla. Hovioikeus ei enää erikseen perustellut surmaamisen kokonaistörkeyttä.

²⁷ Aarnio 1993 s. 267.

Mielestäni korkeimman oikeuden ratkaisu noudatti määrätietoisen surmaamispyrkimyksen osalta jo aiemmin esimerkiksi ratkaisussa KKO 1995:102 omaksuttua linjaa. KKO 2000:3 on kuitenkin ensimmäinen vuoden 1995 lainmuutoksen jälkeinen prejudikaatti, jossa murhan ja tapon rajanveto on perustettu rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 2-kohdan mukaiseen kvalifiointiperusteeseen eli teon erityiseen raakuuteen tai julmuuteen. Lainmuutoksella painotettiin, että raakuus ja julmuus ovat teon eikä lisäksi tekijän ja teon ulkoisen vaikutelman ominaisuuksia.²⁸ Vaikka teon raakuus ja julmuus ovat eri asioita, korkein oikeus ei ole eritellyt, mitkä tekojen ominaispiirteet ovat olleet perusteluna tekojen katsomiseksi raa'aksi ja mitkä julmaksiksi.²⁹ Ratkaisun perusteluista ei myöskään ilmene, miten korkein oikeus on hahmottanut ne tekijät, jotka ovat täyttäneet kvalifiointiperusteen suhteessa niihin tekijöihin, jotka ovat tehneet teoista kokonaisuutena arvostellen törkeitä.

Ilmeisesti tekojen luonne, useilla veitseniskuilla tehdyn henkirikoksen kohdistaminen tekijän omiin alaikäisiin puolustuskyvyttömiin lapsiin, on muodostanut selkeän perusteen tekojen katsomiseksi murhaksi.³⁰ Kaikki oikeusasteet ovat olleet tekojen rikosoikeudellisesta luonteesta yksimielisiä.

Vaikka vuoden 1969 rikoslain 21 luvun 2 §:n tunnusmerkeistä ”erityistä raakuutta tai julmuutta osoittaen” on olemassa korkeimman oikeuden prejudikaatteja, joita lainmuutoksesta huolimatta voitaisiin hyödyntää rajanvetoa perusteltaessa, korkein oikeus ei ole näihin aikaisempiin prejudikaatteihin viitannut.³¹ Perusteluissa ei ole viitattu myöskään lain esitöihin tai oikeuskirjallisuuteen. Muodoltaan perustelut ovat syllogistiset eivätkä retoriikaltaan kovinkaan avoimet.

4.3. Korkeimman oikeuden ratkaisu 2000:29

Tapauksessa oli kyse viisivuotiaan lapsen surmaamisesta kuristamalla, isokokoisella puukolla leukakulmaan ja niskaan pistämällä sekä kaulaan viiltämällä. Ennen surmatyötä tekijä oli yrittänyt puukolla lyömällä tappaa lapsen äidin, joka oli onnistunut pakenemaan paikalta.

Tässäkin tapauksessa korkein oikeus perusteli teon rikosoikeudellista luonnetta varsin lyhyesti. Perusteluissa on selostettu rikoksen tekotapa ja todettu, että tappo on tehty erityisen raa'alla tavalla. Lisäksi on todettu surmatyötä edeltänyt tilanne, jossa lapsen äiti oli joutunut pakenemaan paikalta ja jättämään puolustuskyvyttömän lapsen tekijän luo. Tämän lisäksi korkein oikeus on todennut, että teon kohdistuessa puolustuskyvyttömään pikkulapseen se on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Perusteluissa on siis erotettu ne seikat, jotka korkein oikeus on katsonut merkityksellisiksi

²⁸ HE 94/1993 vp. s. 93 ja Matikkala s. 44.

²⁹ On selvää, että eron tekeminen tältä osin on hankalaa, kuten Lahti on oikeustapauskommentaarissaan todennut. Lahti s. 770.

³⁰ Näin myös Frände ja Matikkala s. 33.

³¹ Esimerkiksi prejudikaatissa KKO 1983 II 8 oli kyse kolmevuotiaan lapsen surmaamisesta useilla veitseniskuilla.

arvioitaessa, onko tekoa kokonaisuutena arvioiden pidettävä törkeänä. Tämä lisää perustelujen selkeyttä ja avoimuutta verrattuna ratkaisun KKO 2000:3 perusteluihin. Kysymys on varsin samanlaisesta tilanteesta kuin ratkaisussa KKO 2000:3. Teräseella tehty henkirikos on kohdistunut avuttomaan ja puolustuskyvyttömään lapseen.

Korkein oikeus ei ole tässäkään ratkaisussa viitannut aiempiin prejudikaatteihin. Perustelujen lyhyys antaa vaikutelman siitä, ettei teon rikosoikeudellisen luonteen määrittelyä ole nähty erityisen vaikeana oikeudellisena ongelmana. On kuitenkin huomattava, että käräjäoikeuden kokoonpanon ainoa lainoppinut jäsen käräjätuomari olisi tuominnut tekijän taposta. Lautamiesten äänin myös käräjäoikeus, kuten hovioikeuskin yksimielisesti, katsoi teon murhaksi.

Käräjäoikeuden käräjätuomarin perusteluissa kiinnittää huomiota kohta, jossa on viitattu tekijän hallitsemattomaan raivotilaan, johon joutumiseen oli perustelujen mukaan tekijän naisystävän äksyilyn ja nalkutuksen lisäksi myötävaikuttanut nautittu voimakas pirtusekoitus. Käräjätuomari katsoi, ettei tekijä kyennyt raivotilassaan kontrolloimaan toimintaansa, vaan oli tehnyt teot hallitsemattomassa, aggressiivisessa ja yhtäjaksoisessa raivonpurkauksessa. Näin ollen hän ei pitänyt tekoa sen raakuudesta ja julmuudesta huolimatta kokonaisuutena arvioiden törkeänä. Käräjätuomarin ratkaisun perusteluissa ongelmana on mielestäni se, että perusteluista saa sen kuvan, että pirtusekoituksen juomisen aiheuttama humaltila on ollut omiaan vaikuttamaan tekijän kykyyn säädellä käyttäytymistään eli siis tekijän mielentilaan ja syyntakeisuuteen. Tämä ei kuitenkaan suoraan ilmene perusteluista. Vaikka käräjätuomarin esittämä kanta, siltä osin kun alkoholin nauttimisen vaikutus tekijän kykyyn säännellä toimintaansa, on otettu huomioon teon törkeyttä arvioitaessa, on käsitykseni mukaan vallitsevan oikeuskäytännön vastainen, ylemmät oikeusasteet eivät ole perusteluissaan lainkaan ottaneet kantaa tähän kysymykseen³². Ratkaisun selkeyttä olisi lisännyt se, että korkein oikeus olisi avoimesti todennut, ettei humaltila yleensä vaikuta teon kokonaisarvostelussa lieventävästi. Tämä johtopäätös on kuitenkin tehty tapausta koskevassa oikeustapauskommentaarissa.³³ Korkein oikeus ei myöskään ole perusteluissaan ottanut esiin sitä tosiasiaa, ettei uhri ollut omalla toiminnallaan aiheuttanut tekijän raivotilaa. Ilmeisesti tätä ei ole pidetty tarpeellisena, kun tekijän kiihtymys- ja humaltilaa ei pidetty asiassa merkityksellisenä arvioitaessa teon rikosoikeudellista luonnetta.

³² Rikoksen teko hetkellä ja korkeimman oikeuden tuomion antohetkellä oli voimassa rikoslain 3 luvun 4 §:n 2 momentti, jonka mukaan päihtymystä tai muuta senkaltaista mielenhäiriötä, johon rikosentekijä on itsensä saattanut, ei pidetä perusteena arvioida tekijän olleen rikosta tehdessään täyttä ymmärrystä vailla. 1.1.2004 voimaan tulleen lain rikoslain muuttamisesta (515/2003) mukaisen rikoslain 3 luvun 4 §:n 4 momentin mukaan päihtymystä tai muuta tilapäistä tajunnan häiriötä, johon tekijä on saattanut itsensä, ei oteta syyntakeisuusarvioinnissa huomioon, ellei siihen ole erityisen painavia syitä. Hallituksen esityksessä koskien rikoslain yleisten oppien uudistamista (HE 44/2002 vp. s. 68) mainittiin erityisen painavina syinä esimerkiksi yhteisvaikutustilanteet, yllättävä teho, kokemattomuus, väsymys tai pitkäaikaisen käytön myötä alentunut toleranssi. Lakiehdotuksen eduskuntakäsittelyssä havahduttiin kuitenkin huomaamaan minkälaisen ”vaaran lähteen” hallituksen esityksen muotoilu olisi avannut ja lakivaliokunta otti mietinnössään selkeän kannan, jonka mukaan ei ole tarkoitus muuttaa syyntakeisuusarvioinnissa aiemmin noudatettua tiukkaa suhtautumista päihtymykseen (LaVM 28/2002 vp. s. 9).

³³ Ks. Tolvanen s. 182.

4.4. Korkeimman oikeuden ratkaisu 2003:53

Kyseessä oli tapaus, jossa B oli asentanut pommin asuinkerrostalon pysäköintipaikalla olleen auton alle tarkoituksena surmata auton käyttäjä. Pommi oli kuitenkin sitä asennettaessa räjähtänyt aiheuttaen B:lle vaikeita vammoja teon jäädessä näin surmaamisen osalta yritykseksi. B:n oli pysäköintialueelle kuljettanut autollaan A, joka kiisti toimineensa rikoskumppanina ja katsoi syyllistyneensä vain avunantoon. Myös kolmatta henkilöä C:tä vastaan oli nostettu syyte törkeästä tuhotyöstä ja kahden murhan yrityksestä.

Tapauksessa tuli esiin lukuisia rikosoikeuden yleisten oppien kysymyksiä.³⁴ Keskityn tässä perustelujen tarkasteluun vain siltä osin kun niissä on otettu kantaa kysymykseen siitä, oliko kyse B:n ja kaikissa oikeusasteissa tekijäkumppaniksi katsotun A:n osalta tapon vai murhan yrityksestä. Kaikki oikeusasteet katsoivat jääneen näyttämättä C:n osallisuuden tekon avunantajana tai tekijäkumppanina.

Asiassa järjestettiin korkeimmassa oikeudessa suullinen käsittely.³⁵ Tämä on ymmärrettävää ottaen huomioon A:n, B:n ja C:n osallisuutta koskevan näytön perustuminen lähinnä heidän ja yhden todistajan kertomuksiin ja kertomusten osittainen muuttuminen esitutkinnassa ja myöhemmin käräjä- ja hovioikeudessa. Korkeimman oikeuden perusteluissa onkin selostettu varsin laajasti jutussa ratkaisevassa asemassa olleen henkilötodistelun sisältöä. Korkein oikeus on perusteluissaan keskittynyt ottamaan kantaa kuultujen henkilöiden kertomusten uskottavuuteen. Tämä on tapahtunut arvioimalla kertomusten johdonmukaisuutta ja yksityiskohtaisuutta suhteessa saman henkilön esitutkinnassa ja oikeudenkäynnin eri vaiheissa kertomaan sekä muiden kuultujen henkilöiden kertomaan. Todistajien kertomusten luotettavuuden arvioinnin perustelut ovat avoimia ja rakenteeltaan selkeitä ja johdonmukaisia.

Tapon ja murhan yrityksen välisen rajanvedon osalta korkein oikeus on ensin todennut, että A:n ja B:n syyksi luetun pommin räjäyttäminen asuinkerrostalon pysäköintialueella olisi onnistuessaan epäilyksittä aiheuttanut tekotapansa ja -paikkansa sekä suunnitellun tekoajankohdan johdosta vakavaa hengen ja terveyden vaaraa useille ihmisille. Asiassa oli henkilötodistelulla selvitetty, että pommi oli tarkoitus asentaa pysäköintialueella olleen auton alle kuljettajan istuimen kohdalle. Pommin oli tarkoitus räjähtää eturenkaan alle asennetun laukaisimen reagoidessa kun autolla lähdetäisiin liikkeelle. Kuullun asiantuntijan mukaan vakavan loukkaantumisen ja kuoleman vaara on ollut noin 20 metrin säteellä pommista ja varoalue noin 100 metrin säteellä. Korkein oikeus ei kuitenkaan ole näihin pommin laatuun ja vaarallisuuteen liittyviin seikkoihin viitannut erikseen perustellessaan rajanveroa tapon ja murhan yrityksen välillä. Tämä ratkaisu on omiaan selkeyttämään perusteluja vähentämällä turhaa toistoja. Ratkaisun teko ei tältä osin ole ollut ongelmallista. Kyse ei ollut mielestäni rajatapauksesta. Kaikki oikeusasteet katsoivat, että teko onnistuessaan olisi aiheuttanut

³⁴ Nuutila: KKO 2003:53 s. 376.

³⁵ Suullinen käsittely korkeimmassa oikeudessa on edelleen harvinaista. Tästä esimerkiksi Virolainen – Pölönen s. 309 alaviite 61.

vakavaa yleistä vaaraa hengelle tai terveydelle. A:n ja B:n teko siis täytti rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 3-kohdan kvalifiointiperusteen.

Kvalifiointiperusteen jälkeen korkeimman oikeuden perusteluissa on käsitelty A:n ja B:n suhdetta tekoon. A:n osalta korkein oikeus totesi edelleen, että pommin laukaisimen rakentaminen ja B:n ja pommin kuljettaminen yöllä autolla pitkän matkan teko paikalle osoittaa suunnitelmallisuutta ja määrätietoista pyrkimystä suunnitellun teon toteuttamiseksi. Näillä perusteilla korkein oikeus katsoi A:n toimineen vakaasti harkiten.

B:n osalta korkein oikeus totesi ensiksi, ettei mitään motiivia tekoon ole ilmennyt. Näin on todennut perusteluissaan myös hovioikeus. Käräjäoikeus oli niin ikään todennut samoin perustellen kantaansa sillä, ettei B edes tuntenut henkilöä, joka pommilla oli tarkoitus surmata. Korkeimman oikeuden perusteluista jää siis hieman epäselväksi onko korkein oikeus perustanut käsityksensä B:n motiivin puutteesta samoihin seikkoihin kuin käräjäoikeus.

Korkein oikeus katsoi edelleen selvitetyn, viitaten B:n käräjäoikeudessa palkkiomahdollisuudesta kertomaan, että esiin tulleella palkkiomahdollisuudella on ollut vaikutusta tekoon ryhtymiseen. Korkein oikeus katsoi kuitenkin, ettei B:n voida esiin tulleesta palkkiomahdollisuudesta huolimatta katsoa tehneen tekoaan vakaasti harkiten.³⁶ Tätä perusteltiin ensiksi sillä, että B oli korkeimmassa oikeudessa kiistänyt, että palkkiolla olisi ollut hänen toiminnalleen merkitystä. Toiseksi korkein oikeus totesi, ettei B:stä suullisessa käsittelyssä saadun näkemyksen perusteella voida päätellä hänen tehneen tekoaan vakaasti harkiten. Korkein oikeus ei ole perusteluissaan lausunut siitä, mikä tämä B:stä suullisessa käsittelyssä saatu näkemys on. Perusteluissa jäävät tältä osin valitettavasti auki ne syyt, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että esiin tulleesta palkkiomahdollisuudesta huolimatta B:n tekoa ei ole pidetty vakaasti harkiten tehtynä. Onko kyseessä ollut jokin mitä B on käsittelyssä lausunut, jättänyt lausumatta, hänen lausumiensa mahdollinen ristiriitaisuus, B:n ulkoinen olemus ja esiintyminen häntä tai muita asianosaisia kuultaessa vai edellä mainittujen tai joidenkin muiden seikkojen yhteisvaikutus.

Suljettuaan toisen kvalifiointiperusteen täyttymisen pois B:n osalta korkein oikeus toteaa perustelujen lopussa, että silloin kun tappamista yritetään räjäyttämällä pommi niin, että räjähdys suunnitellulla tavalla toteutuessaan aiheuttaisi vakavaa yleistä vaaraa, ovat käsillä lähtökohtaisesti niin erityiset raskauttavat olosuhteet, että vain poikkeustapauksessa voidaan teon kokonaisarvostelun katsoa johtavan siihen, että tekoa pidettäisiin lievempänä kuin murhan yritystä. Vielä korkein oikeus toteaa, ettei tällaisia poikkeuksellisia seikkoja A:n eikä B:n kohdalla ole ilmennyt.

Korkeimman oikeuden tapa perustella A:n ja B:n tekojen kokonaistörkeyttä on käsitteäkseni murhan ja tapon välistä rajanvetoa ajatellen poikkeuksellinen. Rikoslain 21

³⁶ Palkkiomahdollisuudessa on ollut siis kyse siitä, täyttyykö B:n osalta myös rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 1-kohdan mukainen kvalifiointiperuste. Lain esitöissä todettiin, että omanvoitonpyyntö, eli rikoksen tekeminen palkkiota vastaan, voidaan poistaa ankaroitamisperusteista, koska se edellyttää vakaata harkintaa ja siis sisältyy rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 1-kohdan mukaiseen kvalifiointiperusteeseen (HE 94/1993 vp. s. 93).

luvun 1 § ja 2 § on rakennettu rikoslain kokonaisuudistuksen mukaisesti siten, että 1 §:n mukainen tappo käsittää teon, eli henkilön tahallisen tappamisen, perusmuodon ja 2 §:n mukainen murha törkeämmän tekemuodon. Vastaavasti 21 luvun 3 §:n mukainen surma käsittää perustunnusmerkistöön eli tappoon nähden lievemmän tekemuodon. Tästä lähtökohdasta tapon ja murhan rajanvedon perustelut rakentuvat yleensä niin, että tahallinen surmaaminen on tapon sijasta murha, jos yksi tai useampi 2 §:n mukaisista kvalifiointiperusteista täyttyy ja teko tämän lisäksi on myös kokonaisuutena arvioiden törkeä.³⁷ Ratkaisun KKO 2003:53 perusteluissa ikään kuin käännetään teon törkeyden arviointi toisin päin. Vakavaa yleistä vaaraan aiheuttaen tehty teko täyttää yhden kvalifiointiperusteista, mutta ei pelkästään tällä perusteella vaatimusta siitä, että teko myös kokonaisuutena arvostellen on törkeä. Kuten edellä todettiin, korkein oikeus totesi A:n tehneet tekonsa vakaasti harkiten. Näin ollen A:n osalta on täyttynyt kaksi kvalifiointiperustetta. B:n osalta korkein oikeus totesi, että palkkiomahdollisuudella on ollut vaikutusta tekoon ryhtymiseen. Tämä tarkoittaa käsittäakseni sitä, että korkein oikeus on tältä osin katsonut kvalifiointiperusteen olemassaoloon viittaavien seikkojen olleen olemassa. On mahdollista, että korkein oikeus on harkinnassaan ottanut huomioon, että A:n osalta teon kokonaistörkeyteen vaikuttaisi kahden kvalifiointiperusteen täytyminen ja B:n osalta se, että vakaaseen harkintaan viittaavia seikkoja oli ilmennyt.³⁸ On selvää, että voimakkaan pommin räjäyttämisen kerrostalon pysäköintipaikalla auton lähtiessä liikkeelle, jolloin läheisyydessä on mahdollisesti sivullisia henkilöitä, on tekona törkeä. Perusteluiden avoimuuden kannalta olisi ollut edullista eritellä vielä tarkemmin kokonaistörkeyden perusteena olleita syitä.

Tässäkään ratkaisussa korkein oikeus ei ole viitannut prejudikaatteihin, vaikka esimerkiksi ratkaisussa KKO 1981 II 32, johon käräjäoikeus ratkaisunsa perusteluissa viittasi, on kyse kirjepommin lähettamisestä, jonka katsottiin tapahtuneen vakaasta harkinnasta. Niin ikään korkein oikeus ei ole viitannut oikeuskirjallisuuteen tai lain esitöihin, kuten hovioikeus esitöiden osalta teki. Kuten edellä on todettu, on oikeuskirjallisuudessa käsitelty kvalifiointiperusteiden ja kokonaistörkeyden täytymisen yhtymäkohtia, joista tässäkin asiassa on ollut kysymys.

4.5. Korkeimman oikeuden ratkaisu 2004:57

Kyseessä on niin sanottu Oulun taksisurma. Tekijä oli mennyt taksiautoon, ampunut kuljettajaa kolmasti ja anastanut tämän jälkeen kuljettajan lompakon.

Kaikki oikeusasteet katsoivat oikeuslääketieteellisellä ja teknisellä näytöllä selvitetyn, ettei syytetyn kertomus autossa käydyn kamppailun aikana tapaturmaisesti tapahtu-

³⁷ On selvää, että kahden kvalifiointiperusteen täytyessä saman tekijän osalta tekoa voidaan myös lähtökohtaisesti pitää kokonaisuutena arvioiden törkeänä, kuten esimerkiksi Matikkala on todennut. Matikkala s. 56.

³⁸ Matikkalan mukaan olosuhteet, joissa on piirteitä kvalifiointiperusteen täytymisestä, lisäävät rikoksen kokonaistörkeyttä. Matikkala s. 56.

neesta syytetyn kädessä olleen pistoolin laukeamisesta kolme kertaa peräkkäin yhtäjaksoisesti pitänyt paikkaansa, vaan että syytetty oli tahallisesti ensin ampunut taksi-autoilijaa kahdesti laukausten osuttua posken alueelle aiheuttaen autoilijan toimintakyvyn menetyksen ja vasta tämän jälkeen syytetty oli ampunut autoilijaa lähietäisyydeltä takaraivoon viimeisen laukauksen oltua kuolettava.

Käräjäoikeus ja hovioikeus katsoivat tekijän syyllistyneen murhaan, koska teko oli tehty vakaasti harkiten ja se oli myös kokonaisuutena arvioiden törkeä. Alempien oikeusasteiden ratkaisut perustuivat siihen, että syytetty oli suunnitellut ryöstävänsä taksi-auton ja varustautunut tätä varten ladatulla ja panostetulla pistoolilla ollen siten valmis myös väkivallan käyttöön. Koska viimeinen kuolettava laukaus oli ammuttu vasta taksi-autoilijan menetettyä toimintakykynsä, oli teko tehty vakaasta harkinnasta. Koska välittömästi ennen kuolemaan johtanutta laukausta autoilijalle oli aiheutettu ampumalla ja muutoin pahoinpitelemällä vammoja ja teko kohdistui yleisöpalveluksessa olleeseen työtehtäväänsä hoitaneeseen henkilöön, oli teko käräjä- ja hovioikeuden mukaan myös kokonaisuutena arvioiden törkeä. Hovioikeudessa asiassa äänestettiin. Vähemmistöön jäänyt hovioikeudenneuvos katsoi, että syytetty oli toiminut suunnitellusti vain ryöstön osalta mutta taksi-autoilijan surmaamisen osalta vakaasta harkinnasta jäisi varteenotettava epäily. Näin ollen kyseessä olisi tappo.

Korkeimman oikeuden perustelujen rakenne poikkeaa edellä käsitellyistä ratkaisuista. Perusteluissa on ensiksi, ikään kuin johdantona, lyhyesti todettu asian tausta eli sinänsä riidattomat tapahtumatiedot ja kysymyksenasettelu eli se, onko kyseessä ampumisen osalta tuottamuksellisesta rikoksesta vai tahallisesta tappamisesta ja jos tekoa pidettäisiin tahallisena onko teko tappo vai murha. Tämä aloitusjakso on, kuten perustelujen muutkin toisistaan selvyiden vuoksi erotettavissa olevat osat, kirjoitettu oman väliotsikkonsa alle.

Seuraavaksi korkein oikeus on väliotsikon ”tuottamuksellinen vai tahallinen teko” alla ottanut kantaa teon tahallisuuteen edellä todetuin tavoin. Tämän kirjoituksen kannalta kiinnostavin osa perusteluista löytyy ytimekkään väliotsikon ”murha vai tappo” alta. Perusteluissa on tältä osin ensin todettu syytetyn kiistäneen syytteen murhasta, koska hän ei ole toiminut vakaasta harkinnasta ja koska rikos ei ainakaan kokonaisuutena arvostellen ollut törkeä.

Tämän jälkeen korkein oikeus on perusteluissaan todennut rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdan sisällön todeten, että asiassa on ensin arvioitava, onko syytetty tehnyt rikoksensa vakaasti harkiten. Tämän perustelujen johdanto-osan jälkeen on lyhyesti selostettu, mitä syytetty on asiasta korkeimmassa oikeudessa lausunut.

Seuraavaksi korkein oikeus on käynyt läpi hallituksen esityksessä (HE 94/1993 vp.) murhan tunnusmerkistökäytännöstä ja luonteesta lausuttua, joka korkeimman oikeuden perusteluiden mukaan on vaikuttavana taustatekijänä arvioitaessa yksittäisen tunnusmerkistökäytännön, kuten vakaan harkinnan, täyttymistä. Edelleen perusteluissa on vakaan harkinnan osalta viitattu lakivaliokunnan mietinnössä todettuun. Esitöiden tarkastelun jälkeen perusteluissa on kattavasti käyty läpi korkeimman oikeuden prejudikaatteja ensin siltä osin kun niissä on katsottu surmaaminen tehdyksi vakaasta harkinnasta ja sitten siltä osin kun prejudikaateissa on päädytty vastakkaiselle kannalle. Tältä

osin korkein oikeus toteaa johtopäätöksensä, että sen oikeuskäytännössä on edellytetty varsin vahvojen perusteiden olemassaoloa, ennen kuin tappo on katsottu tehdyksi vakaasti harkiten.

Tämän jälkeen korkein oikeus perustelujen kappaleessa 31³⁹ viittaa tapahtumien kulusta selvitettyyn ja tuo esille seikkoja, jotka viittaavat siihen, että teko olisi tehty vakaasti harkiten sekä seikkoja, jotka puoltavat vastakkaista johtopäätöstä. Loppupäätelmänään korkein oikeus kuitenkin toteaa, ettei teko ole tehty rikoslain 21 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla vakaasti harkiten.

Korkeimman oikeuden ratkaisu syntyi äänin 4–1. Vähemmistöön jäänyt oikeusneuvos Lehtimaja olisi tuominut tekijän murhasta katsoen teon olleen tehty vakaasti harkiten, koska tekijä oli ryhtyessään tekoon varustautunut ladatulla ampuma-aseella, eikä tekijä ollut teon hetkellä erityisen kiihtyneessä tai muuten poikkeuksellisessa mielentilassa. Näin siitä huolimatta, vaikka tappamisen ei näytetty sellaisenaan kuuluneen ennalta päätettyyn rikossuunnitelmaan. Lisäksi Lehtimaja katsoi teon olleen myös kokonaisuutena arvioiden törkeän, koska uhrin tappaminen ei ollut ryöstön toteuttamiseksi välttämätöntä viimeisen tappavan lähilaukauksen ollessa teloituksen luonteinen ja koska rikos oli kohdistunut yövuorossa olleeseen taksinkuljettajaan, jonka oli palveluammattin luonteen vuoksi vaikea suojautua tällaisia rikoksia vastaan.

Mielestäni prejudikaatin KKO 2004:57 perustelut murhan ja tapon välisen rajavedon osalta ovat erinomaisen selkeät ja hyvin rakennetut. Tämä siitä huolimatta, että ratkaisu herätti varsin paljon keskustelua ja myös kriittisiä kommentteja esitettiin.⁴⁰ Katson, että esitetty kritiikki kohdistuu ennen kaikkea syyksilukemisen lopputulokseen eikä niinkään tapaan, jolla perustelut on rakennettu.

Prejudikaatissa on ensin todettu, mitkä oikeusohjeet tapaukseen soveltuvat. Perusteluissa on tältä osin mainittu lain sanamuoto, esityöt ja korkeimman oikeuden prejudikaatit. Tämän jälkeen oikeuskäytännön sisällöstä ja siinä omaksutusta linjasta on tehty johtopäätökset. Seuraavaksi esiin on nostettu ne selvitetty oikeustositteet, jotka ovat relevantteja asian ratkaisun kannalta. Näiden pohjalta on lopuksi päädytty ratkaisuun. Perustelut ovat siis rakenteensa puolesta selkeät ja loogiset. Myös pro et contra -argumentaatioon vivahtavia piirteitä on havaittavissa esiteltäessä oikeuskäytäntöä ja etenkin kappaleessa 31 vedettäessä johtopäätöksiä teon rikosoikeudellisesta luonteesta oikeustositteiden ja lain esitöistä ja prejudikaateista lausutun perusteella. Perus-

³⁹ Tämä on nyt tarkastelun kohteena olevista prejudikaateista ensimmäinen, jossa korkein oikeus on käyttänyt, ilmeisesti Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen mallin mukaisesti, numerointia prejudikaatin kappaleissa. Tarkoituksena on ilmeisesti ollut prejudikaatin selkeyden lisääminen ja mahdollisesti siihen viittaamisen helpottaminen.

⁴⁰ Professori Nuutila arvosteli ratkaisua oikeustapauskommentaarissaan. Nuutila KKO 2004:57 s. 402 ja professori Utriainen Helsingin Sanomissa julkaistussa mielipidekirjoituksessa, jossa kritiikin kärki kylläkin kohdistuu lainsäädäntöön. Nuutilan mukaan korkein oikeus poikkesi aikaisemmasta linjastaan, jota ilmensi esimerkiksi ratkaisu KKO 1988:42 niin sanotussa Imatran taksisurmatapauksessa. Utriainen viittasi kirjoituksessaan, esittäessään rikoslain muuttamista murhan ja tapon rangaistus-säännösten osalta, Saksan ja Ruotsin lainsäädäntöön, joiden mukaan henkirikoksen perusmuotona on murha. Lieventävät seikat muuttavat teon tapoksi.

teluissa on myös avoimuutta. Ratkaisusta on luettavissa, ettei päätöksentekotilanne ole ollut helppo vaan että on liikuttu raja-alueella. Tätä luonnollisesti korostaa eriävän mielipiteen esittäneen jäsenen punnittu kannanotto.

Ratkaisussa ole otettu kantaa siihen mahdollisuuteen, että teko täyttäisi jonkin muun kvalifiointiperusteen kuin vakaan harkinnan. Kyseeseen voisi tällöin tulla lähinnä vain rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 2-kohta eli tapon tekeminen erityisen raa'alla tai julmalla tavalla. Tämän perusteen mahdolliseen soveltuvuuteen viittaisi ainakin vähemmistöön jääneen oikeusneuvos Lehtimajan kannanotto tekotavan teloituksen omaisesta luonteesta. Myöskään alemmat oikeusasteet eivät ole käsitelleet tämän kvalifiointiperusteen sovellettavuutta. Kysymys siitä, onko tämän kvalifiointiperusteen soveltumista tapaukseen korkeimmassa oikeudessa pohdittu jää näin ollen avoimeksi.

4.6. Korkeimman oikeuden ratkaisu 2004:63

Kyseessä on niin kutsuttu Eveliina Lappalaisen tapaus Imatralta. Etenkin tämä tapaus sai tiedotusvälineissä laajaa huomiota osakseen. Tekijä oli tekohtekellä vain 15-vuotias poika, joka surmasi sattumalta ulkoilutiellä vastaan tulleen Lappalaisen painamalla tämän pään pahoinpitelyn jälkeen ojan pohjalla olleeseen mudansekaiseen veteen ja seisomalla uhrinsa päällä tätä kuristaen.

Käräjäoikeudessa syyttäjä vaati syytetylle rangaistusta taposta tai toissijaisesti törkeästä pahoinpitelystä ja törkeästä kuolemantuottamuksesta. Uhrin vanhemmat ja sisar vaativat syytetylle rangaistusta murhasta. Käräjäoikeus katsoi tekijän syyllistyneen nuorena henkilönä tehtyyn tappoon. Käräjäoikeus katsoi, että tekijän täytyi käsittää, havaitessaan uhrin hengitysteiden olevan mudansekaisen veden pinnan alapuolella ja tämän liikehännän vaimentuvan ja lopulta kokonaan lakkaavan, että hänen menettelystään varmuudella seuraisi uhrin kuolema. Näin ollen syytetyn katsottiin tahallisesti surmanneen uhrinsa. Käräjäoikeus katsoi edelleen teon johtuneen paljolti tilanteen odottamattomasta kehityksestä eikä siten olleen tehty vakaasta harkinnasta. Käräjäoikeus ei myöskään pitänyt tekoa siten erityisen raakana ja julmana, että tekoa voitaisiin pitää murhana.

Kouvolan hovioikeus katsoi, kuten käräjäoikeuskin, syytetyn tahallaan surmanneen uhrinsa. Hovioikeus katsoi, ettei tekoa ollut tehty vakaasta harkinnasta mutta piti tekoa, joka osoitti poikkeuksellisen sitkeää, johdonmukaista ja määrätietoista surmaamispyrkimystä sekä uhrille erittäin tuskallista surmaamistapaa, erityisen julmana. Koska teolle ei ollut minkäänlaista motiivia ja se oli kohdistunut satunnaiseen vastaantulijaan ja koska syytetty oli teon aikana toiminut täysin kylmäverisesti hovioikeus katsoi, että teko myös kokonaisuutena arvostellen oli törkeä ja syytetty oli näin ollen syyllistynyt murhaan.

Sekä käräjäoikeus että hovioikeus olivat päätöksissään yksimielisiä.

Korkeimman oikeuden ratkaisu perustelut on laadittu rakenteellisesti pitkälti samaan tapaan kuin prejudikaatissa KKO 2004:57. Ensin perusteluissa käydään läpi tapahtumatiedot erotellen omien väliotsikkojen alle riidattomat ja riitaiset seikat. Tä-

män jälkeen otsikon näytön arviointi jälkeen seuraa väliotsikoin erotettuna lyhyet selostukset syytetyn ja todistajien korkeimmassa oikeudessa kertomasta siltä osin kun kertomuksilla on ollut merkitystä asian lopputulokselle.⁴¹ Lopuksi on kappale näytön arvioinnista, jossa korkein oikeus ottaa yksityiskohtaisesti kantaa siihen, mitä näytön perusteella voidaan pitää selvitetynä tapahtumien kulusta. Kappale on jaettu kolmeen osaan, jossa kussakin on käsitelty yhden merkityksellisen oikeustositseikan osalta sitä koskevan näyttökynnyksen ylittymistä. Neljäntenä on yhteenvetokappale, jossa korkein oikeus toteaa jääneen näyttämättä, missä teon vaiheessa uhri on ollut tajuissaan, milloin hän on menettänyt tajuntansa ja milloin hän on kuollut. Selvitetyksi kuitenkin katsottiin syytetyn jatkaneen kuristamista kunnes uhrin liikehdintä oli loppunut. Tämä perustuu ilmeisesti syytetyn omaan kertomukseen ja on todettu jo kohdassa riidattomat seikat.

Näytön arvioinnin jälkeen korkein oikeus väliotsikon tahallinen vai tuottamuksellinen rikos alla päätyy pääpiirteissään samoilla perusteilla kuin käräjä- ja hovioikeus siihen, että kyseessä on tahallinen teko.

Murhan ja tapon välistä rajanvetoa käsitellään jälleen väliotsikon murha vai tappo alla. Perustelut ovat tältä osin rakenteensa osalta lähes kopio asian KKO 2004:57 perusteluista. Ensin on esitetty lyhyt yhteenvedo asianosaisten ja syyttäjän näkemyksistä. Sitten on todettu lain sisältö ja viitattu lain esitöihin. Tämän jälkeen korkein oikeus on erikseen selostanut, mitä esitöissä ja prejudikaateissa on todettu tekotavan raakuudesta ja julmuudesta sekä vakaasta harkinnasta. Molempien kvalifiointiperusteiden osalta on selostettu sekä sellaisia korkeimman oikeuden ratkaisuja, joissa kvalifiointiperuste on katsottu täytyneen, että sellaisia, joissa näin ei ole tapahtunut.

Seuraavaksi korkein oikeus oman väliotsikon alla esittää kantansa edellä todettujen kvalifiointiperusteiden toteutumiseen asiassa. Perustelut muistuttavat vakaan harkinnan osalta hovioikeuden perusteluja. Ydin on se, että teko on alkanut suunnittelemattomasti ja on edennyt syytetyn kannalta hallitsemattomalla tavalla – ei siis vakaasti harkiten. Teon raakuuden ja julmuuden osalta korkein oikeus toteaa perusteluissaan ensin, kuten käräjäoikeus, että teko on ollut sinänsä raaka ja julma. Korkein oikeus viittaa tämän jälkeen siihen, mitä se on todennut lain esitöistä lausutusta ja prejudikaateissa todetusta ja toteaa, ettei surmaamista voida pitää sillä tavoin erityisen raakana tai julmana kuin rikoslain 21 luvun 2 §:ssä tarkoitetaan. Perusteluissa ei kuitenkaan tältä osin ole tarkennettu, mitkä seikat tai minkä tekijöiden puuttuminen on lopulta johtanut edellä todettuun lopputulokseen. Tältä osin perustelujen osalta enemmistön kanssa eri mieltä olleen oikeusneuvos Tulokkaan lausunto on avoimempi. Tulokas toteaa, ettei kuristamisen ja tukehduttamisen ole oikeuskäytännössä sinänsä katsottu täyttävän laissa tarkoitettua tunnusmerkistötekijää. Lisäksi Tulokas toteaa, ettei tekoon liity sellaisia erityisiä piirteitä, kuten kiduttamista ja surmaamisen pitkittämistä, joita lain esitöissä mainitaan. Tulokas on siis perusteluissaan tuonut avoimesti julki ne seikat, joiden perusteella hän on katsonut, ettei tekotapa ole ollut erityisen raaka tai julma rikoslain 21 luvun 2 §:n tarkoittamassa mielessä. Perusteluiden juuri tällä kohdalla on

⁴¹ Myös tässä asiassa järjestettiin suullinen käsittely korkeimmassa oikeudessa.

käsittääkseni myös jutun asianosaisille suuri merkitys. Tapahtumat ovat olleet sen luonteisia, että asianomistajien on varmasti ollut helpompi ymmärtää, miksi tekoa ei ole pidetty vakaasta harkinnasta tehtynä kuin miksi tekoa ei ole pidetty rikoslain 21 luvun 2 §:n tarkoittamalla tavalla raakana tai julmana. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että se mitä olen todennut perusteluiden selkeydestä ja johdonmukaisuudesta ratkaisun KKO 2004:57 osalta koskee myös tätä ratkaisua. Ratkaisun lopputulosta on myös esitetyissä arvioissa pidetty korkeimman oikeuden aiemman linjan mukaisena.⁴²

4.7. Korkeimman oikeuden ratkaisu 2004:80

Tapauksessa mieshenkilö oli tappanut vaimonsa ampumalla tätä kohti pistoolilla useita kertoja yli kymmenen laukauksen osuessa. Käräjäoikeus katsoi teon tehdyksi vakaasta harkinnasta, koska syytetty oli todistajien kertoman mukaan uhkaillut vaimonsa tappamisella jo aikaisemmin, syytetty oli hankkinut ennakolta ampuma-aseen ja siihen sopivat panokset sekä panostanut aseeseen kaksi lipasta kätkien viritetyn aseeseen vyönsä alle ja koska syytetty oli ensimmäisten laukausten jälkeen hakenut piilottamansa toisen panoslippaan ja seurannut pakenevaa vaimoaan pihalle missä lähietäisyydeltä ampunut maahan kaatunutta uhria neljä kertaa. Käräjäoikeus katsoi myös, että teko oli tehty erityisen julmalla tavalla, koska syytetty oli ampunut vielä neljä kertaa maassa maannutta vaikeasti haavoittunutta ja puolustuskyvytöntä vaimoaan. Käräjäoikeus katsoi kuitenkin, ettei teko ollut kokonaisuutena arvioiden niin törkeä, että kyseessä olisi murha.

Turun hovioikeus katsoi lähes samoin perustein kuin käräjäoikeus, että teko oli tehty vakaasta harkinnasta. Hovioikeuden mukaan surmaaminen oli myös tapahtunut erityisen raakalla ja julmalla tavalla. Hovioikeus perusteli varsin laajasti teon törkeysasteen kokonaisarvostelua ja päätyi siihen, että teko oli myös kokonaisuutena arvioiden erityisen törkeä. Sekä käräjäoikeus että hovioikeus olivat ratkaisuisissaan yksimielisiä.

Korkein oikeus perusteli murhan ja tapon välistä rajanvetoa varsin laajasti ja yksityiskohtaisesti väliotsikon murha vai tappo alla. Syytetyn oman näkemyksen jälkeen perusteluissa on käyty läpi lain sisältö ja lyhyesti lain esitöissä murhan luonteesta poikkeuksellisen törkeänä henkirikoksena lausuttua. Tämän jälkeen perusteluissa on erikseen omien otsikoiden alla arvioitu esitöissä ja prejudikaateissa vakaasta harkinnasta ja tekotavan erityisistä raakuudesta ja julmuudesta todettua. Vakaan harkinnan osalta on käyty prejudikaattien KKO 2004:57 ja KKO 2004:63 perustelujen tavoin läpi sekä sellaisia prejudikaatteja, joissa vakaan harkinnan on katsottu olleen olemassa että sellaisia prejudikaatteja, joissa on päädytty vastakkaiseen lopputulokseen.

Murhan tunnusmerkistön täyttymisen perustelut on sijoitettu omaan kappaleeseen, joka puolestaan on jaettu kahteen osaan käsittäen perustelut kvalifiointiperusteiden osalta ja erikseen teon kokonaisarvostelun osalta. Vakaan harkinnan osalta korkein

⁴² Ks. Nuutila KKO 2004:63 s. 459.

oikeus kiinnitti huomiota samoihin seikkoihin kuin kärjäoikeus ja katsoi kvalifiointiperusteen täyttyvän. Vielä erikseen korkein oikeus totesi, ettei syytetyn humalatilalla ja mielentilatutkimuksessa hänen persoonallisuushäiriöstään lausuttu antanut aihetta arvioida asiaa toisin. Teon raakuuden ja julmuuden osalta korkein oikeus on hovioikeutta enemmän kiinnittänyt huomiota siihen, miltä teko on sen uhrista tuntunut. Kyse on siis tältä osin teon julmuuden arvioinnista. Lisäksi perusteluissa on viitattu siihen, että laukausten ampuminen lähietäisyydeltä kahdessa eri vaiheessa osoittaa päättäväisyyttä ja kylmäverisyyttä. Tältä osin katson, että kyse on ollut teon raakuuden arvioinnista.⁴³ Perusteluissa ei kuitenkaan ole lähdetty erittelemään sitä, mikä osa teosta olisi raakuutta ja mikä osa julmuutta. Erittelyn tekemistä on oikeuskirjallisuudessa suositeltu.⁴⁴ Perustelut kvalifiointiperusteiden täyttymisen osalta ovat kuitenkin ytimekkäät ja selkeät.

Teon kokonaisarvostelusta korkein oikeus on tuonut esiin edellä todetuina tavoin oikeuskirjallisuudessa esitetyn kannan, jonka mukaan useamman kvalifiointiperusteen soveltuminen merkitsee, että tappoa on yleensä myös kokonaisuutena arvostellen pidettävä törkeänä. Perusteluissa ei kuitenkaan tältä osin viitata oikeuskirjallisuuteen. Tämän peruslähdekohdan toteamisen jälkeen perusteluissa todetaan lyhyesti, ettei uhrin käyttäytymiseen tai syytetyn psyykkiseen tilaan liity seikkoja, jotka vaikuttaisivat lieventävästi tekoon tai sen rikosoikeudelliseen kokonaisarviointiin. Perusteluissa kiinnittää tältä osin huomiota niiden niukkuus. Korkein oikeus on todennut hyväksyvänsä hovioikeuden perustelut teon kokonaisarvostelun osalta lukuun ottamatta viittausta uhrin lapsiin kohdistuneeseen järkytykseen, jota ei ole pidetty kokonaisarvosteluun vaikuttavana seikkana. Myöskään hovioikeus ei ole perusteluissaan lausunut miksi tekoon ei liity lieventäviä seikkoja. Totean, että tältä osin perusteluissa olisi ehkä voinut tuoda esiin seikkoja, jotka olisivat mahdollisesti vaikuttaneet tekoon lieventävästi ja joihin vastaaja on vedonnut, mutta jotka eivät ole esitetyn näytön valossa tulleet toteen näytetyksi. Tämä olisi ollut mahdollista tehdä viittaamalla perusteluissa jo aiemmin todettuun esimerkiksi siltä osin kun on katsottu, ettei mikään ole viitannut siihen, että uhrilla olisi ollut aikomus uhata syytettyä. Toisaalta viittaaminen jo aiemmin lausuttuun ei ole omiaan edistämään perustelujen selkeyttä ja johdonmukaisuutta. Tekoa lieventävillä seikoilla on kuitenkin tässä asiassa ollut merkitystä vastaajan vedottua niihin kaikissa oikeusasteissa.

4.8. Korkeimman oikeuden ratkaisu 2004:119

Tapaus on edellisiin verrattuna poikkeuksellinen. Kyseessä on järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvän ammattirikollisten muodostaman Natural Born Killers kerhon sisäinen välienselvittely, jossa kerhon perustaja ja johtaja surmasi kerhon jäsenen.

⁴³ Raakuuden ja julmuuden sinänsä ei aina selvästä erosta. Ks. Matikkala s. 45.

⁴⁴ Matikkala s. 48.

Surmaaminen liittyi erimielisyyksiin kerhon johtajan antaman tappamistoimeksiannon suorittamisesta ja kerhon toiminnasta erkaantumisesta. Syytetty ei missään vaiheessa kiistänyt surmaamisen liittymistä kerhon toimintaan tai omaa osuuttaan ja rooliaan kerhossa. Syytetty lähti kuitenkin siitä, että tekoon oli johtanut tilanteen ja tapahtumien yllättävä ja odottamaton kehitys surmapaikalla metsässä ja ettei tekoa kokonaisuutena arvioiden voi pitää törkeänä.

Korkeimman oikeuden perustelut seuraavat rakenteeltaan ratkaisussa KKO 2004:80, KKO 2004:63 ja KKO 2004:57 omaksuttua linjaa. Asian taustan ja kysymyksenasettelun jälkeen on käyty läpi murhan tunnusmerkistö lainsäädännössä, lain esitöissä ja oikeuskäytännössä. Tältä osin perustelut ovat lähes sanatarkasti samat kuin edellä mainituissa kolmessa ratkaisussa.

Surmaaminen on tapahtunut metsässä eikä paikalla ole ollut muita silminnäkijöitä kuin syytetty ja uhri. Ratkaiseva kysymys tässäkin tapauksessa on ollut, onko teko tehty vakaasti harkiten ja onko sitä pidettävä myös kokonaisuutena arvioiden törkeänä. Molempia kysymyksiä on perusteluissa arvioitu oman alaotsikkonsa alla.

Vakaan harkinnan osalta perusteluissa on ensin käyty läpi henkilötodistelussa⁴⁵ esiin tulleita seikkoja syytetyn ja uhrin välisistä suhteista ja heidän suhtautumisestaan toisiinsa ja toisaalta heidän asemastaan kerhon toiminnassa. Perusteluissa on myös käyty läpi syytetyn ja muiden kerhon jäsenten välisiä puhelinkuuntelutietoja. Korkein oikeus on tehnyt edellä todetuista seikoista johtopäätökset viittaamalla varsin suppeasti, mutta käsittääkseni kuitenkin riittävästi, näytön sisältöön. Perustelujen rakenne on tältä osin selkeä ja niistä on helposti hahmotettavissa, mihin näyttöön kukin johtopäätös perustuu. Korkein oikeus on katsonut selvitetyn, että syytetty on ollut kerhon johtaja ja että uhri oli asettunut vastustamaan häntä sekä että heidän välinsä olivat ennen tekoa huonontuneet. Selvitetyn katsottiin myös, että syytetty oli puhunut uhrin kuolemasta käsitellessään keskusteluissa tämän mahdollisuuksia erota kerhon toiminnasta.

Itse teon osalta korkein oikeus on perusteluissaan käynyt läpi syytetyn esitutkinnassa, käräjäoikeudessa, hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa lausumat ja niiden riskiriittaisuuden ja tehnyt johtopäätöksen siitä, ettei syytetyn kertomuksen todistusarvoa voida pitää merkittävänä ainakaan siltä osin kun kertomus on muuttunut. Kertomuksen näyttöarvon avoin punninta on ollut erityisen perusteltua, koska syytetty on ollut ainoa henkilö, joka on oikeudessa voinut kertoa hänen ja uhrin välisestä kanssakäymisestä juuri ennen surmaamista ja itse teosta. Syytetyn kertomuksen näyttöarvon arvioinnin jälkeen perusteluissa on vielä selvitetty todistelua siltä osin kun sen on katsottu osoittavan, etteivät syytetty ja uhri olleet ennen tapahtumapäivää ja tapaamisessaan Mäntsälässä tekopäivänä sopineet erimielisyyksiään. Tästä on perusteluissa tehty se johtopäätös, ettei syytetyn kertomus pidä paikkaansa siltä osin kun hän on väittänyt vasta metsässä, juuri ennen tekoa, saaneensa yllättäen tietää uhrin kieltäytyvän hänelle annetusta tappamistehtävästä. Vielä korkein oikeus on selostanut näyttöä sen osalta, että syytetyn on katsottu etukäteen harkinneen tilanteen ratkaisemista siten, että uhri

⁴⁵ Tässäkin asiassa järjestettiin suullinen käsittely korkeimmassa oikeudessa.

menettää henkensä, ja että syytetty on varmistanut surma-aseen käsilläolon tekopäivänä. Tämän jälkeen perusteluissa on tehty se edellä näytöstä todetun jälkeen hyvin johdonmukainen loppupäätelmä, että syytetyllä on ollut tekoonsa motiivi ja että etukäteissuunnittelua ja valmistautumista sisältänyt teko on tehty vakaasti harkiten.

Rikoksen kokonaistörkeyden arvioinnin osalta perustelut ovat lyhyet. On selvää, ettei aihetta ja tarvetta pitkiin perusteluihin ole ollut – niin selvä tapaus on. Perusteluissa on todettu keskeisimmät oikeustosisekat eli tappamisen motiivina ollut uhrin kieltäytyminen hänelle kerhon johtajan määräämästä tappotehtävästä ja syytetyn pyrkimys rikoksella säilyttää arvovaltansa kerhon johtajana sekä perustamansa rikollisjärjestön yhtenäisyys.

Yhteenvetona on todettava, että tämän poikkeuksellisen henkirikoksen perustelut erityisesti vakaan harkinnan kvalifointiperusteiden täyttymisen osalta ovat laadukkaita. Perusteluissa on pitkälti vältetty se ongelma, joka syntyy näytön liiallisesta selostamisesta ja sitä seuraavasta irrallaan olevasta loppupäätelmäosasta. Näyttöä on kirjoitettu ”auki” hyvin harkiten ja sen osalta on heti perään tehty johtopäätökset oikeustosisekoittain. Vakaan harkinnan osatekijät on siis selvitetty yksi kerrallaan ja lopuksi loppuyhteenvedossa on koottu ikään kuin langat yhteen.

4.9. Korkeimman oikeuden julkaisematon ratkaisu 28.11.2001 nro 2508 (R 2000/869)

Helsingin hovioikeus oli tuominnut syytetyn murhasta. Korkein oikeus ei ole muuttanut hovioikeuden ratkaisua. Syytä tähän ei ole perusteltu lainkaan. Tuomiossa todetaan vain, että korkein oikeus katsoo, ettei ole syytä arvioida syyksilukemista toisin kuin hovioikeus.

Todennäköisesti perustelujen suppeus johtuu siitä, ettei ratkaisua ole julkaistu. Ratkaisun prejudikaattifunktion puuttuminen on ollut tässä painavana tekijänä. Sinänsä mitään estettä ratkaisun normaalille edellä kuvattua tasoa edustavalle perustelemiselle ei olisi ollut. Voidaan kysyä, onko perustelemattomuus asianosaisten näkökulmasta kohtuullista ottaen huomioon asian laatu ja merkitys henkirikoksen uhrin lähiomaisille ja toisaalta elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitulle valittajalle, joka kiisti syytteen murhasta katsoen syyllistyneensä vain tappoon. Ratkaisun perustelemista korkeimmassa oikeudessa olisi käsitykseni mukaan puoltanut ainakin se, ettei hovioikeuskaan perustellut ratkaisuaan murhan ja tapon välisen rajanvedon osalta. Helsingin hovioikeuden tuomiossa on vain lyhyesti todettu pääkäsittelyssä esitetty näyttö ja henkilötodistelun perusteella tehty johtopäätöksiä kolmen yksityiskohdan osalta siitä, mitä todistustosisekoista on katsottu toteen näytetyksi. Tämän jälkeen hovioikeus toteaa vain lyhyesti, ettei sillä ole pääkäsittelyn perusteella aihetta arvioida esitettyä näyttöä toisin kuin kärjäoikeus. Ainoat perustelut teon rikosoikeudellisesta luonteesta löytyvät siis kärjäoikeuden tuomiosta. Kärjäoikeuden perusteluissa on ensin kirjoitettu auki henkilötodistelua ja tämän jälkeen todistelusta on tehty johtopäätöksiä todistus- ja oikeustosisekkojen olemassaolosta. Osittain perusteluja vaivaa tältä osin edellä to-

dettu, nyttemmin jo pitkälti oikeushistoriaan siirtyneen perustelujen rakenteen tyyppi-ongelma; todistelusta tehdyt johtopäätökset jäivät irralliseksi sinänsä hyvinkin tarkkaan siteerattuihin todistajien kertomuksiin nähden. Joiltain kohdin saattaa lukijalle siis jäädä epäselväksi se perimmäinen kysymys, miksi käräjäoikeus on katsonut jonkin oikeustositseikan tulleen näytetyksi.

Käräjäoikeuden perusteluissa todetaan teko tehdyksi vakaassa harkinnassa, mutta teon kokonaistörkeysarviointia ei perusteltu lainkaan. Perusteluissa ei viitata lain esitöihin tai oikeuskäytäntöön. Katson, että ainakin teon kokonaistörkeysarvioinnin osalta olisi ollut hyvä saada korkeimman oikeuden perusteltu kannanotto. Tapaus, jossa oli kyse uhrin surmaamisesta vasaralla ja moskalla pään alueelle hakkaamalla, on tältä osin ollut käsittääkseni niin sanottu rajatapaus.

5. Oikeuskäytännön ohjaaminen

Vuonna 1980 voimaan tulleen muutoksenhakujärjestelmän uudistuksen jälkeen korkein oikeus on selkeästi ollut prejedikaattituomioistuimien. Käsitykset prejedikaattien merkityksestä suhteessa alempiin tuomioistuimiin ja toisaalta lainsäätäjään ovat vaihdelleet. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat korkeimman oikeuden presidenttien kannat. Presidentti Curt Olsson painotti prejedikaattien sitovuutta ja oikeutta luovaa vaikutusta.⁴⁶ Presidentti Olavi Heinonen suhtautui prejedikaattien oikeutta luovaan vaikutukseen varovaisesti varoitellen tuomarivaltion vaaroista ja korostaen lainsäätäjän asemaa.⁴⁷ Heinosen mukaan korkein oikeus prejedikaattituomioistuimenakin ratkaisee yksittäisiä juttuja eikä anna oikeusohjeita ohitse ratkaistavan tapauksen.⁴⁸ Presidentti Leif Sevón on painottanut prejedikaattien antamista korkeimman oikeuden tärkeimpänä tehtävänä. Sevónin mukaan prejedikaattien tehtävä on selvittää lain-tulkintaa. Sevón katsoo, että lisääntynyt lainsäädäntö, ja mahdollisesti alentunut lainvalmistelun ja lainsäädännön taso, lisäävät prejedikaattien merkitystä. Samaa suuntaa vaikuttaa Sevónin mukaan erilaisten yleislausekkeiden käytön lisääntyminen lainsäädännössä.⁴⁹

Prejedikaattien merkitys niiden oikeutta luovan ja kehittävän vaikutuksen kautta siis tunnustetaan nykyisin yleisesti.⁵⁰ Prejedikaattien institutionaalinen tuki on Suomessa vahva etenkin korkeimman oikeuden vahvennettuun prejedikaattioikeudelliseen asemaan liittyen.⁵¹ Murhan ja tapon rajanvetoa luotaavat prejedikaatit eivät tältä osin muodosta poikkeusta. On kuitenkin selvää, että tapon ja murhan välisen rajanvedon

⁴⁶ Virolainen – Martikainen s. 270–271 ja Tulokas.

⁴⁷ Virolainen – Martikainen s. 271.

⁴⁸ Tolonen s. 125.

⁴⁹ Sevón 10.4.2002.

⁵⁰ Oikeusneuvos Mikko Tulokas toteaa prejedikaattien oikeutta luovan ja kehittävän merkityksen asianajajapäivillä vuonna 2001 pitämässään puheessa.

⁵¹ Siltala s. 268.

oikeudellisten ongelmien erityispiirteet vaikuttavat paitsi prejudikaattien luonteeseen myös siihen, kuinka prejudikaatit vaikuttavat alempien tuomioistuinten käytännössä eli miten korkeimman oikeuden ratkaisujen prejudikaattifunktio käytännössä toteutuu.

Prejudikaatteja ja tapoja, joilla niiden avulla pyritään ohjaamaan oikeuskäytäntöä, voidaan luokitella eri tavoin. Prejudikaatit voidaan esimerkiksi niiden sisältämän oikeusohjeen perusteella jakaa deklaratorisiin ja demonstratiivisiin prejudikaatteihin.⁵² Deklaratoriset prejudikaatit sisältävät selkeän ja yksiselitteisen oikeusohjeen, josta poikkeaminen alemmissa oikeusasteissa ei käytännössä ole mahdollista. Demonstratiiviset prejudikaatit eivät ilmaise mitään tiettyä oikeusohjetta eikä niistä löydy, ainakaan yksittäisen prejudikaatin muodossa, valmiita ratkaisuja tiettyyn oikeudelliseen ongelmaan. Niiden vaikutus on lähinnä siinä, että ne tuovat esiin vaikeiden oikeudellisten ongelmien ratkaisuesimerkkejä ja argumentteja sekä tilanteen oikeudellisen arvioinnin kannalta olennaisia kriteerejä.⁵³

Prejudikaatteja voidaan myös luokitella sen mukaan, kuinka avointa on niiden sisältämä ohjausinformaatio eli kuinka avoimet perustelut ovat suhteessa todellisessa päätöksentekoprosessissa käytettyihin oikeuslähteisiin ja esiin tulleisiin pro & contra argumentteihin.⁵⁴

Mitä abstraktimmat perustelut ovat, sitä enemmän prejudikaatin prejudikaattifunktion toiminnan osalta voidaan puhua etenevästä prejudikaattirelaatiosta.⁵⁵ Etenevässä prejudikaattirelaatiossa prejudikaatin antaja pyrkii prejudikaatilla määrittelemään sääntöjä, joita alempien tuomioistuinten tulee noudattaa. Toisaalta mitä konkreettisemmin ja avoimemmin perustelut on kirjoitettu sitä paremmin prejudikaatti toteuttaa niin sanottua takenevaa prejudikaattirelaatiota.⁵⁶ Kyse on tällöin siitä, että prejudikaatin tutkija, esimerkiksi alioikeustuomari, muodostaa prejudikaatista ratkaisuohteen itselleen tulkitsemalla prejudikaattia ja vertaamalla sitä käsiteltävänä olevaan oikeuskysymykseen. Oleellista on, että prejudikaatin tulkitsija ymmärtää perustelujen perusteella, mikä on ollut päätöksen takana ollut keskeisin ratio, ja tätä kautta muodostaa prejudikaatin perusteella noudatettavan ratkaisuohteen.

Murhan ja tapon välistä rajanvetoa kuvaavat prejudikaatit ovat luonteeltaan selkeästi demonstratiivisia. Kvalifointiperusteet ja teon törkeyden kokonaisvaltainen arviointi ovat tiukasti sidoksissa juttukohtaisesti kaikilta osin vaihtelevaan oikeustosisekastoon. Oikeustosisekoiltaan kahta samanlaista tapausta ei ole. Deklaratoristen prejudikaattien antaminen rajanvedon osalta on käsittääkseni mahdotonta. Näin ollen prejudikaattien alempien oikeusasteiden oikeuskäytäntöä ohjaava vaikutus syntyy toisaalta yksittäisen demonstratiivisen prejudikaatin edellä kuvatun ohjausvaiikutuksen kautta, mutta ennen kaikkea useiden prejudikaattien sarjan muodostaman ohjausvaiikutuksen, eli oikeuskäytännön, kautta. Tällä perusteella on tervetullutta, että korkein

⁵² Möller s. 193–195 ja Välimäki.

⁵³ Möller s. 195.

⁵⁴ Linna LM 1993 s. 138.

⁵⁵ Linna LM 1993 s. 139.

⁵⁶ Linna LM 1993 s. 139 ja Tulokas.

oikeus myös itse, edellä todetulla tavalla, käy ratkaisujensa perusteluissa läpi aiempia prejudikaatteja. Tämä lisää prejudikaatin ohjausinformaatiota, koska lukijan on näin helpompi sijoittaa uusi prejudikaatti vanhempien prejudikaattien muodostamaan kontekstiin ja hahmottaa oikeuskäytännön kehitystä mahdollisine muutoksineen. Toisaalta prejudikaattien edellä todetun kaltainen demonstratiivisuus asettaa korkeimmalle oikeudelle erityisiä haasteita päätösten perustelujen laadun ja avoimuuden suhteen. Erityisesti tämä korostuu tilanteessa, jossa halutaan poiketa aiemmasta oikeuskäytännöstä.

On myös selvää, ettei murhan ja tapon välistä rajanvetoa koskevissa prejudikaateissa voida lähtökohtana pitää etenevää prejudikaattirelaatiota. Tapauksen oikeustosi-seikkoihin sidotuissa ratkaisuisa on mahdotonta muotoilla yleispäteviä sääntöjä, joita vastaanottajan tulisi noudattaa ja tarvittaessa tulkita. Näin ollen prejudikaattifunktion optimaalinen toteutuminen edellyttää tälläkin perusteella ratkaisujen perustelujen avoimuutta. Vain tällaisten perustelujen pohjalta prejudikaatteja ratkaisutoiminnassaan oikeuslähteenä käyttävä alemman oikeusasteen tuomari kykenee hahmottamaan prejudikaatin ydinidean ja toisaalta useiden prejudikaattien perusteella vallitsevan oikeuskäytännön sisällön.

Yhteenvetona voidaan todeta, että erityisesti murhan ja tapon välistä rajanvetoa luotaavilta prejudikaateilta edellytetään perustelujen osalta avoimuutta, konkreettisuutta ja myös mahdollisten *contra* -argumenttien esiintuomista, jotta prejudikaattien prejudikaattifunktio toteutuisi optimaalisesti.

6. Perustelujen adressaatit

Perustelujen tärkeimmät adressaatit ovat jutun asianosaiset. Korkeimman oikeuden perustelujen osalta adressaattina on ratkaisujen prejudikaattifunktion kautta myös aina koko suomalainen oikeusyhteisö. Murhan ja tapon rajanvetoa koskevat ratkaisut ovat myös herättäneet suurta yleistä mielenkiintoa. Näin ollen perustelujen adressaattina ovat viime kädessä tiedotusvälineiden välittämän uutisoinnin kautta kaikki asiasta kiinnostuneet suomalaiset.

Edellä läpikäydyissä prejudikaateissa ei käsittääkseni ole kohtia, jotka olisi selvästi kirjoitettu erityisesti tiettyä asianosaistahoa varten. On selvää, että perustelut merkitsevät eniten sille asianosaistaholle, jolle päätös merkitsee häviötä asiassa. Erityisen merkitykselliset perustelut ovat tilanteessa, jossa ratkaisu näyttää tulevan hävinneelle asianosaiselle yllätyksenä.⁵⁷ Tällainen tilanne on ollut käsillä ainakin edellä kuvatussa tapauksessa KKO 2004:63, jossa asianomistajataho, eli henkirikoksen uhrin lähiomaiset, osallistuivat prosessiin poikkeuksellisen aktiivisesti vaatien tekijälle rangaistusta murhasta virallisen syyttäjän vaadittua rangaistusta taposta. Käräjäoikeus tuomitsi tekijän taposta, mutta hovioikeus katsoi kyseessä olleen murhan. Näin ollen korkeimman oikeuden ratkaisu teon lukemisesta vastaajan syyksi tappona on tullut asianomistajille

⁵⁷ Huovila s. 414.

ainakin jossain määrin yllätyksenä. Kuten edellä on todettu, oikeusneuvos Tulokkaan perustelujen osalta eriävä mielipide on ehkä avoimuudessaan asianosaisien kannalta informatiivisempi erityisesti siltä osin kuin korkein oikeus katsoi, ettei tekoa oltu tehty erityisen raa'alla ja julmalla tavalla. On mahdollista, että Tulokkaan eriävän mielipiteen taustalla on ollut nimenomaisesti halu kirjoittaa perusteluja asianosaistahoa, lähinnä uhrin lähiomaisia, varten.

Mielestäni korkein oikeus on edellä kuvatuissa ratkaisuisa vakiintuneen käytännön mukaisesti keskittynyt lausumaan itse kyseisen tapauksen oikeudellisesta ratkaisuharkinnasta. Perusteluissa ei ole tämän ratkaisun ratio decidendi lisäksi esitetty yleisiä pohdintoja ratkaisun sisältämään oikeudelliseen ongelmaan liittyvistä havainnoista, joilla olisi prejudikaattinormia vähäisempi ohjausvaikutus mutta periaatetason merkitystä vastaavan tyyppisissä asioissa. Vaikka näiden Englannin common law -oikeuteen kiinteästi kuuluvien obiter dicta -lausumien puuttuminen on ymmärrettävää vakiintuneen oikeuskulttuurin tradition perusteella, ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että tulevaisuudessa korkeimman oikeuden ratkaisujen perustelut saattaisivat sisältää argumentaatiota, joka ulottuu laajemmalle kuin vain ratkaisun käsittelemä prejudikaattinormin ratio decidendi esittäminen edellyttää.⁵⁸

Vaikka murhan ja tapon rajanvetoa koskeviin korkeimman oikeuden ratkaisuihin kohdistuu usein merkittävää yleistä mielenkiintoa, on selvää, ettei tiedotusvälineiden tiedon tarpeen palvelemista voida ottaa perusteluissa määrävänä tekijänä huomioon. Korkein oikeus on tiedotusohjeensa mukaisesti laatinut yleistä mielenkiintoa herättäneistä päätöksistään lehdistötiedotteita. Aloitteen tiedotteen laatimisesta tekee korkeimman oikeuden tiedottaja, asian esittelijä tai asiaa käsittelevä jaosto. Tiedote laaditaan yhteistyössä asian esittelijän kanssa ja sen tarkastaa joku ratkaisukokoonpanon jäsenistä, yleensä tarkastava jäsen tai jaoston puheenjohtaja.⁵⁹ Lyhyt 1–2 sivun tiedote, joka sisältää uutisen muotoon puristettuna ratkaisun keskeisen asiakysymyksen ja lisäksi asian taustatietoja ja mahdollisuuksien mukaan ratkaisun perusteluja, on usein tiedotusvälineiden kannalta käyttökelpoisempi tiedonlähde kuin ratkaisun perustelut. Koska tiedote pyritään laatimaan selkeäksi ja sellaisenaan, tai lyhennettynä, julkaisukelpoiseksi, on se omiaan myös vähentämään väärinymmärryksestä ja virheistä johtuvia sekaannuksia ja väärää informaatiota. On selvää, että avoimesti, konkreettisesti ja selkeästi laaditut perustelut ovat myös tiedotusvälineiden kannalta käyttökelpoisia uutisoinnin pohjaksi.

Vielä on todettava, että tiedotusvälineiden ja muiden korkeimman oikeuden ratkaisuisista kiinnostuneiden tiedontarvetta palvelee korkeimman oikeuden internetsivusto osoitteessa <http://www.kko.fi>, jossa uusimmat ratkaisut julkaistaan niiden antopäivänä samassa muodossa, jossa ne myöhemmin julkaistaan korkeimman oikeuden vuosikirjassa. Sivut avattiin keväällä 1999. Tältä osin on tärkeää, että korkein oikeus pyrki

⁵⁸ Oikeusneuvos Lehtimaja totesi alustuksessaan 15.10.2004 olevan mahdollista sisällyttää korkeimman oikeuden prejudikaatteihin tulevaisuudessa nykyistä useammin myös obiter dicta -argumentaatiota.

⁵⁹ Korkeimman oikeuden tiedotusohje s. 3.

huolehtimaan siitä, että asianosaiset saavat tiedon päätöksestä viimeistään samaan aikaan kuin tiedotusvälineet tai mieluummin jonkin verran ennen.⁶⁰

Prejudikaattituomioistuimena toimivan korkeimman oikeuden päätösten adressaateina on aina myös suomalainen oikeusyhteisö kokonaisuudessaan, tärkeimpinä ryhminä alempien tuomioistuinten lainkäyttöhenkilöstö ja oikeustieteellinen tutkimus. Tältä osin viitataan edellä ratkaisujen prejudikaattifunktion toteutumisen osalta lausuttuun. Korkeatasoiset perustelut palvelevat oikeusyhteisön tarpeita parhaiten.

7. Lopuksi

Edellä on käyty läpi korkeimman oikeuden ratkaisuja vuosilta 2000–2004. Vaikka vertailuajanjakso on lyhyt, on ratkaisuista havaittavissa kehitystä kohti avoimempaa perustelukulttuuria. Keskustelukulttuuri korkeimmassa oikeudessa on avautunut.⁶¹ Perustelut ovat selvästi edelleen lähestymässä ”Bielefelder Kreis” -tutkimusryhmän luokituksen mallin B perusteluja.

Korkein oikeus on vuonna 2004 myöntänyt useita valituslupia rikosasioissa, joissa on kyse rajanvedosta murhan ja tapon välillä (esimerkiksi VL 2004–24, VL 2004–37, VL 2004–70 ja VL 2004–71). On mielenkiintoista nähdä, miten perustelujen lisääntyvä avoimuus ja konkreettisuus tulevat tulevaisuudessa näkymään. Milloin pro & contra -argumentaatio laajenee eri mieltä olevien jäsenten lausunnoista enemmistön perusteluihin. Tuleeko korkein oikeus antamaan obiter dicta -lausumia? Murhan ja tapon välistä rajanvetoa koskevat prejudikaatit tulevat myös tulevaisuudessa olemaan suuren yleisen mielenkiinnon kohteena ja kuvaamaan korkeimman oikeuden perustelujen ja laajemminkin koko suomalaisen oikeusyhteisön perustelukulttuurin kehitystä.

Lähteet

Aulis, Aarnio: Laintulkinnan teoria. Juva 1989.

Aarnio, Aulis: Oikeussäädöksiä tulkitsemassa. Interpreting Statutes. A Comparative Study. Teoksessa: Korkein oikeus 75 vuotta, s. 253–274. Jyväskylä 1993.

Diesen, Christian: Bevisprövning i brottmål. Stockholm 1998.

Frände, Dan – Matikkala, Jussi: KKO 2000:3 Murha ja syntyakeisuus. Teoksessa: Korkeimman oikeuden ratkaisut kommentein I 2000, s. 31–33. Jyväskylä 2000.

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsitteviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi (HE 94/1993 vp.).

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 44/2002 vp.).

Heinonen, Olavi ym.: Rikosoikeus. Juva 1999.

Heinonen, Olavi: Täysi näyttö ja tuomitsemiskynnys rikosasioissa. Lakimies 1980, s. 321–336.

⁶⁰ Korkeimman oikeuden tiedotusohje s. 4.

⁶¹ Lehtimaja 15.10.2004. Myös korkeimman oikeuden tiedotusohjeessa on tavoitteeksi asetettu avoin ja keskusteleva työilmapiiri.

- Huovila, Mika: Periaatteet ja perustelut. Tutkimus kärjäoikeuden tuomion faktaperusteluista prosessuaalisten periaatteiden valossa arvioituna. Jyväskylä 2003.
- Korkeimman oikeuden viestinnän tavoitteet ja kanavat. Korkeimman oikeuden viestintäohje 1999. Tarkastettu 10.9.2002.
- Lahti, Raimo: KKO 2000:3. Lakimies 2000, s. 763–801.
- Lakivaliokunnan mietintö rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi (LaVM 22/1994 vp.).
- Lakivaliokunnan mietintö. Hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (LaVM 28/2002 vp.).
- Lappi-Seppälä, Tapio: Rikosten seuraamukset. Porvoo 2000.
- Laukkanen, Sakari: Selvä ja täsmällinen tuomio. Selvitys kärjäoikeuden tuomion kirjoittamisesta. Oikeusministeriön julkaisuja 2002:2.
- Linna, Tuula: Korkeimman oikeuden perustelut oikeuskäytännön ohjauskeinona – toteutuuko prejedikaattifunktio. Lakimies 1993, s. 137–160.
- Matikkala, Jussi: Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Jyväskylä 2000.
- Möller, Gustaf: Korkein oikeus oikeuskäytännön ohjaajana – erityisesti alioikeuden näkökulmasta. Teoksessa: Korkein oikeus 75 vuotta, s. 191–202. Jyväskylä 1993.
- Nuutila, Ari-Matti: KKO 2003:53 Autopommi, rikosoikeuden yleiset opit ja tunnusmerkistöjen tulkinta. Teoksessa: KKO:n ratkaisut kommentein I 2003, s. 376–380. Jyväskylä 2003.
- Nuutila, Ari-Matti: KKO 2004:57. Henkirikoksen arviointi: tappo vai murha? Teoksessa: KKO:n ratkaisut kommentein I 2004, s. 401–404. Jyväskylä 2004.
- Nuutila, Ari-Matti: KKO 2004:63. Henkirikoksen arviointi: tappo vai murha? Teoksessa: KKO:n ratkaisut kommentein I 2004, s. 456–459. Jyväskylä 2004.
- Peczenik, Aleksander: On law and reason. Dordrecht 1989.
- Pellonpää, Matti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Jyväskylä 2000.
- Rikosseuraamusviraston tiedote 9.6.2004: Väkivalta ja huumerikollisten määrä vankiloissa kasvaa.
- Sevón, Leif: Högsta domstolens roll. Puhe Svenska klubbenilla 10.4.2002.
- Siltala, Raimo: Oikeustieteen tieteenteoria. Vammala 2003.
- Strömberg, Tore: Inledning till den allmänna rättsläran. Lund 1978.
- Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. Porvoo 2003.
- Tolvanen, Matti: KKO 2000:29 Murha. Teoksessa: KKO:n ratkaisut kommentein I 2000, s. 181–182. Jyväskylä 2000.
- Tulokas, Mikko: Korkeimman oikeuden tuomioiden prejedikaattimerkitys ja tuomioiden perustelut. Esitys korkeimman oikeuden asianajapäivillä 16.2.2001.
- Utraiainen, Terttu: Murha- ja tapposäännökset vaativat täsmennyksiä. Helsingin Sanomat vieraskynä 1.9.2004.
- Wagner-Prenner, Marianne: Syyntakeisuus ja mielentila. Jyväskylä 2000.
- Virolainen, Jyrki: Matkalla pohjoiseen. Teoksessa Matkalla pohjoiseen. Juhlakirja Professori Jyrki Virolaiselle, s. 467–492. Rovaniemi 2003.
- Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Pro & contra. Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä. Helsinki 2003.
- Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. Jyväskylä 2003.
- Välimäki, Pertti: Valitusluparatkaisun viestit syyttäjälle. Esitys korkeimman oikeuden syyttäjapäivillä 24.1.2005.

Muut lähteet

Oikeusneuvos Lauri Lehtimajan alustus Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankkeen koulutus-tilaisuudessa 15.10.2004.

Oikeustapaukset

KKO 2000:3

KKO 2000:29

KKO 2003:53

KKO 2004:57

KKO 2004:63

KKO 2004:80

KKO 2004:119

Korkeimman oikeuden julkaisematon ratkaisu 28.11.2001 nro 2508 (R 2000/869)